

LÜBNAN'DA YENİ BİR EŞİK: 12 KASIM 2015 İNTİHAR SALDIRILARI

AYŞE SELCAN ÖZDEMİRCİ

*Hacettepe Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi
(2006) bölümünü
tamamladıktan sonra
Marmara Üniversitesi
Ortadoğu Araştırmaları
Enstitüsü'nde Ortadoğu
Siyasi Tarihi ve
Uluslararası İlişkileri
dalında yüksek lisans
eğitimine başladı.
2011 senesinde Ürdün
Üniversitesi Dil
Merkezi'nde
(II-TASOL) Arapça dil
eğitimi alan Özdemirci
halen Ortadoğu
Enstitüsü'nde Ortadoğu
Siyasi Tarihi ve Lübnan
masasında faaliyetlerini
sürdürmektedir.*

12 Kasım 2015 tarihinde Başkent Beyrut'ta gerçekleştirilen çifte intihar saldırısının, Lübnan'ın özellikle son dönemlerde içinde bulunduğu siyasi açmazın ve ülke dışı etkilerin bir yansıması olarak değerlendirildiğinde beklenmedik bir gelişme özelliği taşımadığı düşünülebilir. Bununla birlikte, suikastlar, bombalı araç saldırıları, intihar eylemleri gibi başlıklara sıklıkla rastlanılan Lübnan özelinde yaşanan son hadisenin, politik olandan sosyo-ekonomik olana ülkenin tüm damarlarına hâkim olan Suriye krizinin etkileri ve Lübnan'ın genel seyri bağlamında bir değerlendirme yapmayı gerekli kılmaktadır. Bu yazı Lübnan'da gerçekleştirilen

son intihar saldırısının ülke içi kutuplaşmanın bir sonucu olarak mı yoksa küresel düzeyde bir terör eylemi olarak mı değerlendirilmesi gerektiğini sorgulamaktadır. Saldırının nedenlerine ilişkin bu sorgulama mekan, eylem şekli ve zamanlama gibi özellikleri ön plana almaktadır. Öncelikle Lübnan'ın çatışmaya müsait yapısına ilişkin tarihsel dinamiklere kısaca yer verilecek, akabinde saldırının temel özellikleri ve günümüz Lübnan'ına yansımaları irdelenecektir.

Lübnan'ın Tarihsel Çatışma Alanları

Lübnan bir devlet halinde işlemeye başladığından beri çatışmaya müsait

Lübnan bir devlet halinde işlemeye başladığından beri çatışmaya müsait bir zemin üzerinde var olmuş, ülkenin tarihsel ve coğrafi özellikleri de bu çatışmaya elverişli ortamın söyleminin dini temeller(mezhеспel üstünlükler) üzerinde kurulmasına yardımcı olmuştur.

bir zemin üzerinde var olmuş, ülkenin tarihsel ve coğrafi özellikleri de bu çatışmaya elverişli ortamın söyleminin dini temeller(mezhеспel üstünlükler) üzerinde kurulmasına yardımcı olmuştur. Fransız manda yönetiminden bağımsızlık sürecine, ülkeye FKÖ kamplarının girişinden uzun iç savaşına, *Büyük İdeal* (Grande Syrie) doğrultusunda bağımsızlığının tanınmayarak Suriye'nin bir parçasıymış gibi idare edilmeye çalışıldığı dönemden son beş yıldır yine Suriye'de yaşanan İç Savaş'ın Lübnan'a birçok yönden hâkim olmayı sürdürüşüne kadar hemen her aşamada çatışmalar din üzerinden kurgulanmış ve taraflar mezhepsel aidiyetlerinin ötekiler üzerinde egemen olabilmesi savaşını vermişlerdir.¹

Teoride farklılıkların ya da bir başka ifade ile 'Öteki'nin varlığının garanti altına alınarak toplumsal manada bütünlük oluşturulmasını hedefleyen ortaklaşmalı demokrasi (consociational democracy) Lübnan'da tersine bir seyir izleyerek farklılıkların altının daha kalın çizgilerle çizilmesine, mezhepler arasındaki ihtilafların daha da keskinleşmesine yol açmıştır. Bu noktada 1932 yılından günümüze dek nüfus sayımının yapılmıyor oluşunun hatırlanmasında fayda vardır. Özellikle Hıristiyan nüfusun yoğun oranda Lübnan'dan buna mukabil Sünni ve Şiiilerin -Sünni grupların yoğunluklu olmak üzere - Lübnan'a göç

edişiyile hızla değişen toplumsal yapı siyasal alanda gerçek bir temsil imkânı bulamamıştır.² Şii grupların başını çektiği ve siyasal sistemden dışlanma olarak ifade bulan bu durum 2006 Savaşı'nda Hizbullah lehine bir ivme kazanmış ve İsrail'e kafa tutan bu milis grup mezhepler arası bir popülerite kazanmaya başlamıştır. Bir yandan ülkeyi dışarıya karşı savunma bir yandan da İsrail gibi bir 'ortak düşmana' karşı durabilme Hizbullah'a toplumsal tabanda popülerite kazandırmıştır. Ancak savaş sırasında Lübnan'ın altyapısının ağır şekilde hasar görmesi ve bunun zaman içerisinde gündelik yaşam üzerinde çok daha fazla olumsuz etkisinin olması Hizbullah'ın ülkeyi içine soktuğu olumsuz durum olarak değerlendirilmeye başlanmıştır³ ayrıca Hizbullah'ın silah bırakmaya yanaşmaması diğer gruplar tarafından kendi varlıklarına tehdit olarak algılanmıştır. Suriye'deki savaşa rejim kanadında dâhil olan Hizbullah, toplum nezdinde İsrail karşısında Arap olanı koruyan aktörken Arap'ı öldüren aktör konumuna geçmiştir. Son tahlilde değişen demografik yapı, teoride kurulan mezheplere dayalı sistemin güncelle uyumsuzluğu sebebiyle pratikte işletilememesine, bu durumda temsil edilmeyen grupların söylem ve edimlerinde daha radikal bir tavır sergilemesine yol açmıştır.

Söz konusu temsile dayalı sorunlar ülkede mahallelerin siyasal kimliklere

bürünmesinde kendini net bir şekilde göstermiştir. Beyrut'un bir ucundan diğer ucuna yapılacak kısa bir gezi dahi mekân-siyaset ilişkisi bağlamında mezhepsel ayrışmanın mahallelerin dokusuna nasıl işlediğine ve bunun siyaseti nasıl işleyemez kıldığına dair ciddi örnekler sunmaktadır. Bir yandan yanmış araçlar ve binalar, kurşun delikleri ile bezeli duvarlar yahut suikastlara dair izler⁴ olduğu yerde bırakılırken bir yandan da mahallede hangi mezhebe ait nüfusun yoğunluklu olduğu, hangi grubun hangi siyasi liderleri desteklediği posterler, afişler ve bayraklarla açıkça görülmektedir.

Lübnan'da gerçekleştirilen son intihar saldırısı uzmanlarca ülke içi siyasal kutuplaşma temelinde okunmuştur. Ancak bu şekilde yapılan değerlendirmeler saldırının, dünyada son dönemlerde yoğunlukla kaydedilen terör eylemleri ile benzeşen noktalarını değerlendirme imkanı tanımamaktadır. Lübnan'da meydana gelen çifte intihar saldırısı ne zaman nerede olacağından önceden kestirilememesi ve hedefin sivil kimliği gibi nedenlerle tam da terörün temel amacına hizmet eden bir örnek teşkil etmekte ve yarattığı tahribattan daha büyük tehlike beklentisi ve kaos doğurmaktadır.

Endişenin hakim kılınması, saldırıların kendine has özellikleri nedeniyle içinde barındırdığı önceden kestirilememe hali ile toplumlar üzerinde yaratılan korku; ayrılık ve farklılık-

ların daha keskin bir düzlemde karşı karşıya gelmesine, toplulukların birbirlerinden daha da uzaklaşarak öteki üzerindeki kanılarının daha keskin olumsuzlara evrilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla bir su birikintisinde sektirilen taşın etrafında giderek büyüyen daireler çizişi gibi her yeni benzeri terör eylemi daha geniş halkalarla sosyal grupları aidiyetleri içerisine hapsedmekte ve kendi alanı dışındakilere karşı tehlikeli olma halini karşılıklı olarak hem beslemekte hem de büyütmektedir. Toplum ruhu üzerinde tedirginliğin hakim olduğu bir tabloya yol açan bu durum, insanların gündelik hayattan, ortak kamusal alanlardan çekilmeye başladığı bir süreci doğurmaktadır. Her grubun kendi mahallesine sığınması ve diğerleri ile etkileşimini giderek daha kısıtlı hale getiriyor oluşu 'öteki' tanımına daha düşmanca sıfatlar eklenmesine yol açmakta dolayısıyla somut bir tehlikeden ziyade tehlike algısının kendisi bizatihi çatışma ihtimalini artırmakta, gerginliği tırmandırmaktadır.

Saldırı- Mekanı İlişkisi

Bu bağlamda Beyrut'ta meydana gelen son saldırının mekânsal özelliklerine bakmak faydalı olacaktır. Çifte intihar saldırısı Güney Beyrut'un Dahiye'nin Burc el-Bracne bölgesindeki Ayn el-Sikke Mahallesi'nde yer alan bir alışveriş merkezi önünde gerçekleşti.⁵ Söz konusu yerleşim bölgesinde yoğunlukla Şii nüfus ya-

Suriye'deki savaşa rejim kanadında dâhil olan Hizbullah, toplum nezdinde İsrail karşısında Arap olanı koruyan aktörken Arap'ı öldüren aktör konumuna geçmiştir.

Lübnan'da gerçekleştirilen son intihar saldırısı uzmanlarca ülke içi siyasal kutuplaşma temelinde okunmuştur. Ancak bu şekilde yapılan değerlendirmeler saldırının, dünyada son dönemlerde yoğunlukla kaydedilen terör eylemleri ile benzeşen noktalarını değerlendirme imkanı tanımamaktadır.

şıyor ve sıklıkla görülen poster ve afişlerin de gösterdiği üzere bölgede genel siyasi eğilim 8 Mart Bloğu temsilcisi Hizbullah'ı destekler nitelikte. Saldırının gerçekleştiği mekân itibarıyla Hizbullah'ın Suriye'deki varlığına ve bu varlığın Suriye sahasında yarattığı etkiye bir tepki olarak ortaya koyulduğu fikri ilk yorumlarda görülen ortak noktalar arasında yer alıyor. Hizbullah milletvekili Hüseyin Halil olay yerinde yaptığı basın açıklamasında *"DAİŞ ve kardeşlerinin bu saldırıyı üstlenmesi uzak bir ihtimal değil"* ifadelerini kullanmıştır. Nitekim IŞİD(DAİŞ) saldırıyı üstlendiğine dair yaptığı açıklamada söz konusu ifadeyi doğrulamıştır.⁶ Ayrıca Lübnan İçişleri Bakanı Nohad Maşnuq saldırıya ilişkin açıklamasında teröristlerine esas hedefinin aynı bölgede yer alan Resul el-Azam Hastanesi olduğunu ancak hastane ve çevresindeki yoğun güvenlik önlemleri sebebiyle saldırganların eylemi burada gerçekleştiremediklerini belirtmiştir.⁷ Resul el-Azam Hastanesi Suriye'de yaralanan Hizbullah militanlarının tedavi gördükleri hastane olarak biliniyor. Ancak saldırı ve mekan arasındaki ilişkiyi incelerken göz önünde bulundurulması gereken bir önemli nokta daha var: saldırının hedef kitlesi. Yerel-uluslararası basın ve Ortadoğu çalışmaları yürüten düşünce kuruluşu uzmanlarının eylemin gerçekleştiği bölgede hakim olan Şii nüfusu-

nu ve dolayısıyla Hizbullah'ın rolünü ön plana çıkardıkları görülmektedir. Hatta konuya ilişkin haber ve analiz metinleri Suriye iç savaşına dair ayrıntılı bilgiler vermekte, Lübnan'daki kutuplaşmanın Suriye İç Savaşı ekseninde daha da derinleştiği tezi ni öne sürmekte ve olayı Lübnan'ı iç savaşa ve daha derin bir kaos ortamına sürükleyecek öncül bir eylem olarak okumaktadır.⁸ Tüm bu yorum ve iddialarda haklılık payı olmadığı ifade edilemez. Fakat bu şekilde yapılan bir okuma saldırının hedef kitlesine ilişkin önemli bir noktanın göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Lübnan'daki son intihar saldırısı daha önce çok sayıda örnekte kaydedilenin aksine herhangi bir kamu kurumuna, siyasi aktöre yahut ideolojik kuruluşa –örneğin bir yayın organı binasına– yönelik gerçekleştirilmemiştir. Söz konusu terör saldırısı günlük hayatın olağan şekilde aktığı bir mekanda bulunan sivil ve herhangi etnik-dinisiyasi amaçla bir araya gelmemiş bir topluluğa bu bağlamda 'rastgele' ve sadece kalabalık olduğu için seçilmiş bir mekanda gerçekleştirilmiştir. Mekânsal değerlendirmede bu noktayı gözden kaçırmak hadiseyi teröre ilişkin niteliklerinden uzaklaştırarak salt siyasal hesaplaşma formatına indiren çarpık bir algının ortaya çıkmasına yol açma riski taşımaktadır. Dolayısıyla bu yazı Lübnan'da gerçekleştirilen terör eyleminin etkisini

tam anlamı ile ortaya koyabilmek için mekânsal değerlendirmenin bu boyutuyla da ele alınması gerektiğini iddia etmektedir. Seçilen mekan Lübnan'ın geçmiş tecrübelerinden sivil niteliği ile ayrılmaktadır. Bu ayrım saldırı sonrası çizilen genel tabloda kurulan neden-sonuç ilişkisindeki arızayı göstermesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla çifte intihar eyleminin nedeni, genel yargının aksine söz konusu saldırı dünyada sivil hedeflere yönelikimi noktasında ciddi bir ivme kazanan terör eylemlerindeki dönüşüm kapsamında değerlendirilmelidir. Saldırının nedeninden ziyade sonuçlarının ülkedeki ayrık gruplar arasındaki gerilimi tırmandırma ve çatışma olasılığını artıran bir rol oynayacağı ifade edilebilir.

Saldırı- Zaman İlişkisi

Saldırının zamanına ilişkin ise birkaç noktanın altını çizmek faydalı olabilir. Söz konusu intihar eylemi, Suriye'de Hizbullah milisleri desteği ile rejimin Halep güneyindeki Hader kasabasını ele geçirmelerinden sadece bir gün sonra gerçekleştirilmiş ve Şii nüfusun yoğunlukla yaşadığı bu bölgede en son bir yıl önce benzeri bir hadise yaşanmıştır. Saldırıya ilişki genel değerlendirmeler bu noktada düğümlenmiş ve intihar saldırısının nedeni ülkedeki güçlü aktörlerden biri olan Hizbullah'ın Suriye'de ki konumuyla ilişkilendirilmiştir. Ancak söz konusu saldırı aynı zamanda uzun bir aradan

sonra ilk kez yapılabilen parlamento toplantısı esnasında gerçekleşmiştir.⁹ Ülkedeki siyasi krizde Suriye'nin etkileri derin olarak görülmekte Lübnan'ın iki temel siyasi bloğu olan 8 Mart ile 14 Mart bloklarının görüş ayrılıkları arasında Suriye'de ki iç savaşa dair sergilenen tutum da yer almaktadır. Kanımızca bu meseledeki ayrılık da diğer birçok sorun gibi ifadesini dini temelde mezhepsel ayrılıklar ile bulmuş olsa da ülke içi ve bölgesel politikalar ile yakından alakalıdır. Taraflar siyasi konumlarını, Lübnan'ın kendine has yapısından kaynaklanan dış müdahaleye oldukça açık durumunun da etkisi ile bölgedeki gelişmelere endeksli hale getirmişler dolayısıyla 1,5 yılı aşkın süredir cumhurbaşkanı konusunda ortak bir isim belirlenemeyen Lübnan'da parlamento da bir yıldır toplanamamıştır. Nitekim Lübnan Güçleri Partisi ve Ulusal Özgürlük Hareketi gibi Hıristiyan grupların tavır değişikliği ile 12 Kasım günü, Dünya Bankası'ndan alınacak kredi ve diğer finansal yasa tasarılarını ele almak üzere parlamento toplandı. Ülkede uzun süredir yaşanan krizlerin temel tartışma noktası olan seçim sisteminde yapılması gereken değişiklikler ve cumhurbaşkanının seçilmesi gibi konularda bir araya gelmeyi başaramayan parlamento oturumu Ketaib Partisi lideri Sami Cemayel'in gündem değişikliği talebi ile başladı.

Lübnan'daki son intihar saldırısı daha önce çok sayıda örnekte kaydedilenin aksine herhangi bir kamu kurumuna, siyasi aktöre yahut ideolojik kuruluşa -örneğin bir yayın organı binasına- yönelik gerçekleştirilmemiştir. Söz konusu terör saldırısı günlük hayatın olağan şekilde aktığı bir mekanda bulunan sivil ve herhangi etnik-dini-siyasi amaçla bir araya gelmemiş bir topluluğa bu bağlamda 'rastgele' ve sadece kalabalık olduğu için seçilmiş bir mekanda gerçekleştirilmiştir.

Dolayısıyla gerek ülkenin iç siyasetinde kaydedilen gerekse Lübnan'ı yakından ilgilendiren Suriye'deki yaşanan gelişmelerin, saldırının zamanıyla ilgili paralellikler arz ettiği ifade edilebilir.

Cemayel gündemin cumhurbaşkanı seçimi olması talebinde bulundu ve söz konusu talep reddedilince beş vekili ile birlikte toplantıyı terk etti. Akabinde partililerin meclis yakınında gerçekleştirdiği protesto eylemine katılan Cemayel, Lübnan'ın öncelikli meselesinin cumhurbaşkanının seçilmesi ve seçim yasasının değiştirilmesi olduğunu ifade etti. Cemayel'in ifadeleri Lübnan'ın temel sorunlarına işaret etmesi bakımından önemli olmakla birlikte Berri'nin seçmiş olduğu gündem maddeleri ile öncelikle parlamentonun toplanmasını sağlamayı hedefleyen bir formül oluşturmaya çalıştığı böylelikle tüm grupları bir araya getirdikten ve daha kolay uzlaşılabilir meselelerde belli bir ortaklığı sağladıktan sonra temel meselelere yönelmeyi seçmiş olduğu düşünülebilir. Nitekim bu hedef işe yarayan siyasi meselelerde uzlaşmayı sağlayamayan parlamento üyeleri bir yıl gibi uzun bir aradan sonra finans meselelerini görüşmek üzere bir araya gelmişlerdir. Ancak bir kriz ile başlayan parlamento toplantısı çifte intihar saldırısı haberiyle yarıda kesilerek ertelenmiştir.

Saldırı gerçekleşir gerçekleşmez Meclis Başkanı Nebih Berri toplantının ertelendiğini duyurmuş ve her iki bloğun liderleri de saldırıyı kınayan mesajlarını kamuoyuna sunmuştur. Dolayısıyla gerek ülkenin iç siyasetinde kaydedilen gerekse Lübnan'ı

yakından ilgilendiren Suriye'deki yaşanan gelişmelerin, saldırının zamanıyla ilgili paralellikler arz ettiği ifade edilebilir.

Saldırı-Eylem Tarzı İlişkisi

Söz konusu saldırı öncelikle Suriye'de Hizbullah ve IŞİD arasındaki çatışmanın Lübnan'a yansımaları şeklinde değerlendirilmiştir. 8 Mart Bloğu grupları saldırının Hizbullah'a yönelik olduğunu söyleyerek IŞİD(DAİŞ) i sorumlu tutmuş, Hizbullah ise 'teröre karşı savaşlarının devam edeceğini, bunun uzun bir savaş olacağını' belirtmiştir. 14 Mart Bloğu ilk elden saldırıyı kınarken terör olaylarının Hizbullah'ın Suriye'ye direk müdahil olması arasındaki bağlantının altını çizmiştir. Dolayısıyla saldırının genel anlamda Hizbullah'ın Suriye'deki varlığına ilişkin bir mesaj içerdiği siyasilerce vurgulanmış nitekim IŞİD(DAİŞ) de saldırıyı üstlendiğini belirten beyanında bu mesajı doğrulamıştır.

Beyrut'ta sivillere yönelik gerçekleştirilen saldırı eylemi sadece bölgede değil uluslararası arenada son yıllarda kaydedilen bölgesel çıkar çatışmalarının faturasının ağırlıklı olarak sivillere kesilmesine de bir örnek teşkil etmektedir. Lübnan'da gerçekleşen son intihar saldırısı zaman bağlamında ülkedeki siyasi kutuplaşması ile yakından ilgili gibi görünmekte dolayısıyla ülkedeki siyasi aktörlerin çekişmesi ekseninde bir okuma yapmayı mümkün

kılmaktadır. Ancak saldırı mekanının özellikleri ve sivil insanları hedef alan eylem tarzı hadisenin Lübnan'a has bir durum gibi değerlendirilemeyeceğini aksine son dönemlerde birçok ülkede sivillere yönelik meydana gelen terör eylemlerinin bir uzantısı olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç

43 kişinin öldüğü ve 200ün üstünde sivilin yaralandığı saldırı, ülkedeki ayrışmaların artık klasikleşmiş özelliklerinin her aşamada işlediği bir örnek olarak yer almış, devletsiz ülke Lübnan'ın temel sistemik değişikliklere duyduğu ihtiyacın aciliyetini bir kez daha ön plana çıkarmıştır. 1,5 yıldır cumhurbaşkanı seçemeyen Lübnan için bu anlaşmazlık halinin bir ilk olmadığı düşünüldüğünde söz konusu saldırı eylemlerini ülke içi kutuplaşma bağlamında ele almak eksik bir değerlendirmeye yol açacaktır. Önceki cumhurbaşkanları da benzer tartışmalı ve uzun süreçler sonunda, ülkede yönetim boşluğu ve dış müda-

haleye açıklık nedenleriyle patlak veren krizler neticesinde üzerinde geçici uzlaşma sağlanmış insanlara bir anlamda mecburen bu makamın verilmesi şeklinde vuku bulmuştur. Nitekim aynı sorunlar bürokrasinin tüm kademelerinde kendini göstermiş, kriz anlarında başvurulan suni çözümler var olan problemlerin üzerini örterek bir anlamda daha da derinleşmesine yol açmıştır. Dolayısıyla bu yazı son çifte intihar saldırısının Lübnan'ın kronikleşmiş sorunları nedeni ile meydana geldiğini söylemek yerine söz konusu marazların uluslararası terörün hedef seçiminde Lübnan'a öncelikli bir konum atfettiğini söylemektedir.

Son tahlilde ülkede çatışma beklentisi geleneksel bir hal almış, sistemsizlik içerisinde kendilerine çıkış yolu bulmaya çalışan gruplar gücün kontrolsüz ve belirsiz şekilde dağılmasına yol açarak var olandan daha büyük bir tehdit algısı inşa etmiş, söz konusu algının derinleşmesi tehditlerin daha somut ve daha sık yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

Saldırı mekanının özellikleri ve sivil insanları hedef alan eylem tarzı hadisenin Lübnan'a has bir durum gibi değerlendirilemeyeceğini aksine son dönemlerde birçok ülkede sivillere yönelik meydana gelen terör eylemlerinin bir uzantısı olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

SONNOTLAR

- 1 Lübnan genel devlet yapısına ilişkin bir makale için bkz: Cenk Reyhan; "Toplumsal Yapının Ulusöncesi Ölçeklere Ayrışması: Bölünmüş Toplum Tipi Örnekleri", Akademik Bakış, V/10, 2012.
- 2 Geniş bilgi için bkz: Meliha Benli Altunışık; "Lübnan Krizi: Nedenleri ve Sonuçları", TESEV, 2007.
- 3 David Hirst, *Beware of Small States*, Faber and Faber, 2010, s. 328-374.
- 4 Örneğin Hariri suikastının meydana geldiği sahil yolunda ki St. George Oteli'nin hemen önündeki hasarlı asfalt bugün bile görülebilmektedir.
- 5 Beyrut'ta Çifte İntihar Saldırısı, *Hürriyet*, 12 Kasım 2015.
- 6 Lübnan'daki Saldırıları IŞİD Üstlendi, *Aljazeera*, 12 Kasım 2015.
- 7 Beyrut Saldırısında Asıl Hedef Hastaneydi, *YDH*, 15 Kasım 2015.
- 8 Beyrut'taki Saldırıları IŞİD üstlendi, *BBC*, 12 Kasım 2015.
- 9 Lübnan'da Bir yıl Aradan Sonra İlk Toplantı, *Aljazeera*, 12 Kasım 2015.

ORMER

Ortadoğu Enstitüsü
معهد الشرق الأوسط
Middle East Institute
پژوهشگاه خاورمیانه

2014 yılında Sakarya Üniversitesi'nde kurulan Ortadoğu Çalışmaları Merkezi [ORMER], 25 araştırmacısı ile bu alanda Türkiye'deki en büyük merkezdir. Ortadoğu bölgesinin siyaset bilimi, sosyoloji, tarih ve ekonomi başta olmak üzere farklı disiplinler aracılığı ile araştırıldığı merkezde, Ortadoğu Çalışmaları alanında Türkçe, Arapça ve İngilizce dillerinde eğitim verilen yüksek lisans ve doktora programları yürütülmektedir. Merkezin önemli faaliyetleri arasında iki yılda bir düzenlenen Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresi, yılda iki kez çıkarılan Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi ve 2005'ten bu yana yayımlanan Ortadoğu Yıllığı bulunmaktadır.

Sakarya Üniversitesi
Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan / SAKARYA
+90 264 295 3602
ormer@sakarya.edu.tr